

GERİ GÖNDERMEME İLKESİ KAPSAMINDA YABANCININ SAĞLIK HİZMETİNE ERİŞEMEYECEĞİ ÜLKEYE GÖNDERİLMEMESİ: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN PAPOSHVILI / BELÇİKA KARARI (41738/10) İNCELEMESİ*

PIŞKINPAŞA KÖKLÜ, Cansu (Avukat, Doktora Öğrencisi) İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

E-mail: cansu.piskinpasa@icloud.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2266-8092>

Öz

I. ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra, zorunlu olarak yerinden edilmiş mülteci ve sığınmacıların korunması gerektiği düşüncesi, geri göndermeme ilkesinin oluşmasına vesile olmuştur. İnsan hakları hukuku kapsamında, hâlihazırda ciddi bir hastalık sebebiyle tedavi görmekte olan bir yabancının gönderileceği ülkede tıbbi hizmete erişemeyecek olması, geri gönderileceği ülkeye seyahat sürecinde sağlık durumunun kötüleşmesi riskinin bulunması hâllerinde, geri göndermeme ilkesi kapsamında korunması gerekmektedir. Bu doğrultuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Paposhvili / Belçika kararı, Mahkeme'nin yalnızca çok ciddi sağlık sorunlarında değil; geri gönderilmeleri durumunda sağlık durumu ciddi şekilde kötüleşecek yabancılara da koruyarak koruma alanını genişletmiştir. Bu kararla devletlere, yabancıyı sınır dışı etmeden önce sağlık durumu konusunda değerlendirme yapma ve hedef ülkedeki tedavi imkânlarını somut biçimde inceleme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu çalışmada söz konusu karar, geri göndermeme ilkesi ile yabancının temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına ilişkin ilkeler çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Yabancı, Geri Göndermeme İlkesi, Sınır Dışı, Sağlık Hakkı.

JEL Classification: K32, K33, K40.

Öne Çıkanlar

- Geri göndermeme ilkesinin ortaya çıkmasında I. ve II. Dünya Savaşı sonrası, zorunlu olarak yerinden edilmiş mülteci ve sığınmacıların korunması gerektiği düşüncesi etkili olmuştur.
- Çalışmada, ulusal ve uluslararası mevzuatlar çerçevesinde geri göndermeme ilkesi tanımlanmış ve AİHM içtihatları ışığında konu detaylı biçimde değerlendirilmiştir.

* İlgili makale, İstanbul Kültür Üniversitesi adresli "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi, Hukuk Dışı Sınır Dışı Edilmeye Karşı Korunması" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

- Geri göndermeme ilkesi kapsamında yabancının sağlık hizmetine erişemeyeceği ülkeye gönderilmemesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Paposhvili / Belçika kararı (41738/10) incelemesi

-
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından incelenen Paposhvili / Belçika kararı çerçevesinde yabancılardan gönderileceği ülkede sağlık hakkına erişememesi sorununa ilişkin önemli tespitler sunmaktadır.
-

Citation | Atıf:

Pişkinpaşa Köklü, C. (2025). Geri göndermeme ilkesi kapsamında yabancının sağlık hizmetine erişemeyeceği ülkeye gönderilmemesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Paposhvili / Belçika kararı (41738/10) incelemesi, *Elegest Eleėeř*, 5(2), 84-98. DOI: 10.64360/eleg.v5i2.45

NON-REFOULEMENT AND THE PROHIBITION OF REMOVAL TO A COUNTRY WHERE A FOREIGNER CANNOT ACCESS MEDICAL TREATMENT: AN ANALYSIS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS JUDGMENT IN PAPOSHVILI / BELGIUM (APPLICATION NO. 41738/10)

PİŞKİNPASA KÖKLÜ, Cansu (Lawyer, Student PhD) İstanbul Kültür University, Institute Educational Sciences, İstanbul, Türkiye.

E-mail: cansu.piskinpasa@icloud.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2266-8092>

Abstract

After World War I and II, the need to protect forcibly displaced refugees and asylum seekers led to the emergence of the principle of non-refoulement. Under human rights law, a foreign national undergoing treatment for a serious illness must not be returned to a country where they would be unable to access medical care, or where the return journey itself poses a health risk. In this context, the European Court of Human Rights' judgment in *Paposhvili v. Belgium* broadened the scope of protection—not only for those facing terminal illness but also for individuals whose health would seriously deteriorate if returned. The ruling imposes on states a duty to assess the individual's medical condition and to thoroughly examine the availability of appropriate treatment in the destination country before executing deportation. This paper examines the judgment in light of the principle of non-refoulement and the protection of fundamental rights and freedoms of foreigners.

Keywords: Migration, Foreigner, Non-Refoulement Principle, Deportation, Right to Health.

JEL Sınıflandırması: K32, K33, K40.

Highlights

- The emergence of the principle of non-refoulement was influenced by the need to protect refugees and asylum seekers who were forcibly displaced after World War I and II.
- This study defines the principle of non-refoulement within the framework of national and international legislation and examines the issue in detail in light of ECHR jurisprudence.
- The study presents important findings regarding the problem of foreigners' inability to access the right to healthcare in the country of destination, as examined by the European Court of Human Rights, within the framework of the Paposhvili / Belgium decision.

Citation | Atıf:

Pişkinpaşa Köklü, C. (2025). Non-refoulement and the prohibition of removal to a country where a foreigner cannot access medical treatment: an analysis of the European Court of Human Rights Judgment in Paposhvili / Belgium (Application no. 41738/10), *Elegest Eleğes*, 5(2), 84-98. DOI: 10.64360/eleg.v5i2.45

GİRİŞ

Devletlerin yabancıların sınır dışı edilmesi, iade edilmesi ve geri gönderilmesine yönelik egemenlik yetkisi sınırsız değildir. Tarih boyunca artan göç hareketleri, göç ve mülteci sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, ulusal ve uluslararası hukuk mevzuatlarında yabancıların temel hak ve özgürlüklerini koruyacak ve devletin egemenlik yetkisini sınırlayacak düzenlemeler getirilmiştir. Geri göndermeme ilkesi, bu doğrultuda ortaya çıkan ve yabancıların temel hak ve özgürlüklerini koruyan en önemli düzenlemelerden biridir.

Başlangıçta sadece mültecilere yönelik koruma sağlayan geri göndermeme ilkesi, uluslararası insan hakları hukukunun gelişmesiyle tüm yabancılar için uygulanabilir hâle gelmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları doğrultusunda, yabancıların işkence ya da kötü muameleye uğrayacağı veya yaşam hakkının tehdit altında olacağı bir ülkeye gönderilememesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS ,1950) 2. (yaşam hakkı) ve 3. maddeleri (işkence ve kötü muamele yasağı) kapsamında incelenmektedir.

Bununla birlikte, yabancıların geri gönderilmesi; özel hayata ve aile hayatına müdahale niteliğinde ise 8. madde (özel hayat ve aile hayatının korunması hakkı), düşünce veya dini inancını yaymasının engellenmesi söz konusuysa 9. madde (düşünce, din ve vicdan özgürlüğü), gönderileceği ülkede adalet erişimi engellenecekse 5. madde (kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı) ve 6. madde (adil yargılanma hakkı) kapsamında değerlendirilmektedir.

Sağlık hakkına erişim ise yabancıların maddi ve manevi bütünlüğü ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle AİHM içtihatları, yabancıların geri gönderileceği ülkede sağlık hizmetlerine erişim engellerini; yaşam hakkı, kötü muamele yasağı ve özel hayat ile aile hayatının korunması hakkı kapsamında birlikte ele almaktadır.

Makale çalışmamızda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından incelenen Paposhvili / Belçika kararı çerçevesinde, yabancıların gönderileceği ülkede sağlık hakkına erişememesi sorununa ilişkin önemli tespitler sunulmaktadır. Bu kapsamda öncelikle ulusal ve uluslararası mevzuatlar çerçevesinde geri göndermeme ilkesi tanımlanacak; ardından AİHM içtihatları ışığında konu detaylı biçimde değerlendirilecektir.

1. GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

Bu başlık altında, 1951 Cenevre Sözleşmesi (United Nations High Commissioner for Refugees, 1951) kapsamında geri göndermeme ilkesi ve 6284 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında (YUKK, Resmi Gazete, 2013) geri göndermeme ilkesi incelenecektir.

a. 1951 CENEVRE SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

1933 tarihli Mültecilerin Uluslararası Statüsüne İlişkin Sözleşme (League of Nations, 1933) , 3. maddesiyle mültecilerin kendi sınırlarına geri gönderilmeyeceklerini düzenleyerek, geri göndermeme ilkesi kapsamında yapılan ilk uluslararası sözleşme olma özelliğini taşımaktadır. (Gilbert,2001,s.730-731) Her ne kadar bu ilke bazı devletler tarafından kabul edilmemiş olsa da, I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında mülteci hukuku gelişmiş ve 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi (United Nations High Commissioner for Refugees, 1951) yürürlüğe girmiştir. I. ve II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle mülteci ve sığınmacıların korunması, uluslararası toplumun değerleriyle ilgili bir ilke meselesi haline gelmiştir. (Kennedy, 1986, s. 9–10)1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteciliğin tanımlanması ve mülteci haklarına ilişkin oldukça önemli düzenlemeler içermekte olup; sözleşme evrensel boyutta mülteci haklarını koruyan en önemli uluslararası sözleşme olarak kabul edilebilir. (Dost, s.31-32)

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi, geri göndermeme ilkesini düzenlemektedir. İlgili 33.

madde; hiçbir taraf ülkenin, bir mülteciyi ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba aidiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacağı bir ülkeye sınır dışı edemeyeceğini ve geri gönderemeyeceğini düzenlemektedir. (1951 Cenevre Sözleşmesi, m.33) 33/2 ise, mültecinin bulunduğu ülkenin güvenliği açısından tehdit oluşturduğuna dair gerçek ve makul gerekçelerin bulunduğu hâllerde ya da mültecinin ciddi bir suçtan mahkûm olmuş ve o toplum için tehdit oluşturan bir kişi olması durumunda, bu korumanın uygulanmayacağını düzenlemektedir. (1951 Cenevre Sözleşmesi, madde 33/2) İlgili ilke; uluslararası korumanın amacına uygun olarak, zulme yeniden dönüş yapmama amacıyla istisna halleri dışında mültecilerin zulme geri dönmemesini amaçlar. (Lauterpacht&Bethlehem, 2003, s.11) İstisnai haller dışında, hiçbir mülteci gönderileceği ülkede mevcut olan tehlike ortadan kalkmadan, ilgili ülkeye geri gönderilemeyecektir. (Goodwin-Gill, 1986, s. 6)

1951 Cenevre Sözleşmesi, esasen mültecileri koruyan bir uluslararası sözleşme olduğundan; 33. madde korumasından ancak mülteciler yararlanabilmektedir (Hathaway,2005,s.307). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, 1A/2 maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanım, evrensel bir tanım olarak kabul edilmektedir. Düzenlemeye göre, 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba aidiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korkan; bu nedenle vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da bu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen kişiler, mülteci olarak kabul edilir (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1A/2). Vatansız kişilerden, aynı olaylar nedeniyle daha önce ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan ve bu ülkeye geri dönemeyen ya da haklı korkuları nedeniyle dönmek istemeyen kişiler de mülteci sayılır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımına getirmiş olduğu zamansal (Ekşi, 2012, s.7-8, Hathaway, s.110) ve mekânsal kısıtlama, 1967

Mültecilerin Statüsü'ne İlişkin Protokol (1967 Protokolü) ile sonlandırılmıştır. 1967 Protokolü'nün 1. maddesinin 2. fıkrası zamansal sınırlamayı kaldırmıştır. 3. fıkra ise, mekânsal sınırlama yapıp yapmama hususunu taraf devletin takdirine bırakmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ise geri göndermeme ilkesinin uygulanma alanını genişleterek kişinin mülteci olmasına gerek olmaksızın herkes için uygulanabileceğini ortaya koymaktadır (Güner, 2016,s.220).

b. YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

6284 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK, 2013), yabancıların ülkeye girişi, ülkede kalışı, ülkeden çıkışına dair süreçleri, uluslararası koruma ve geçici korumaya dair usul ve esasları düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında Kanunun amacına uygun olarak yabancıların sınır dışı edilmeleri ve idari gözetime alınmalarına dair usul ve esaslar da düzenlemiştir.

YUKK'un 4. maddesi, geri göndermeme ilkesini düzenlemektedir. Bu düzenlemeye göre, bu kanun kapsamındaki hiçbir kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba aidiyeti ya da siyasi fikirleri sebebiyle hayatının ya da hürriyetinin tehdit altında olacağı bir ülke geri gönderilemez. YUKK'un 55. maddesi, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ceza ya da muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emareler bulunan kişi hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacağını düzenlemektedir. Bu düzenlemelerin yanında, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin (T.C. Resmi Gazete,2014) 6. maddesi ise, benzer şekilde geri göndermeme ilkesini düzenlemiştir. İç hukukumuzda yer alan geri göndermeme ilkesine dair düzenlemeler, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin bir yansımadır.

2. PAPOSHVILI / BELÇİKA KARARI İŞİĞİNDA AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN (AİHM) GERİ GÖNDERMEME İLKESİNE BAKIŞI

Bu başlık altında AİHM içtihatları doğrultusunda geri göndermeme ilkesi ve Paposhvili / Belçika (2016) kararının AİHM içtihatları bakımından önemi irdelenecektir.

a. AİHM İÇTİHATLARINDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

AİHM içtihatları; yabancının geri göndermeme ilkesi doğrultusunda sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezaya maruz kalacağına dair ciddi ve gerçek risklerin olması halinde yabancının bu ülkeye sınır dışı edilmesini, yaşam hakkı, kötü muamele yasağı, özel hayat ve aile hayatının korunması hakkı, düşünce din ve vicdan özgürlüğü, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılanma hakkı ile bağlantılı olarak değerlendirmektedir.

AİHM değerlendirmelerinde; yabancının subjektif durumunu ve gönderileceği ülkenin güncel koşullarını nazara almakta; bu değerlendirmeyi yaparken gerçek risk emarelerinin bulunup bulunmadığını değerlendirmektedir (Vilvarajah ve Diğerleri / Birleşik Krallık, 1991).

Mahkeme, yabancının sınır dışı edileceği ülkede kötü muamele ugrayacağına dair gerçek risklerin bulunması durumunda, bu ülkeye sınır dışı edilmesini Devletin sorumluluğu kapsamında ele alır. (Soering / Birleşik Krallık, 1989) AİHM, başvuruçularının iddialarına yönelik esaslı gerekçelerinin bulunup bulunmadığını ve iddiaların asgari bir ciddiyet seviyesine ulaşp ulaşmadığına odaklanmaktadır. (Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye, 2009; Mamatkulov ve Askarov / Türkiye, 2005; Hilal / Birleşik Krallık, 2001)

Bir kişinin gönderileceği ülkede ihtiyaç duyduğu tıbbi bakım ve sağlık hizmetlerine erişemeyecek olması; AİHM tarafından yaşam hakkı, kötü

muamele yasağı ve özel hayat ve aile hayatının korunması hakkı bağlamında incelenmektedir. Bu değerlendirmede kişinin kişisel durumu, hastalığının mahiyeti ile yabancının gönderileceği ülkedeki tedavi imkanları nazara alınmaktadır. (D. / Birleşik Krallık, 1997) Bu değerlendirmelerde, nakil sırasında yabancının hastalığı sebebiyle hayati bir riskle ya da hastalığının kötüleşmesi sonucuyla karşı karşıya kalıp kalmayacağı da değerlendirilmektedir. (D. / Birleşik Krallık, 1997) Yabancının gönderileceği ülkede tedavi imkanına erişemeyeceğine dair gerçek risk emarelerinin bulunması halinde sınır dışı edilmesi hak ihlaline neden olacaktır (Aoulmi /Fransa, 2006).

Yabancının sağlık hizmetlerine erişemeyecek bir ülkeye gönderilmesi, ciddi sağlık sorunu oluşturabildiği gibi, yaşam hakkını da tehdit edebilmektedir. Sınır dışı edilecek yabancının, tedaviye erişim imkanının bulunmamasının yanında, hastalık süresince ailesine olan ihtiyacı da özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkına ilişkindir. Bu sebeple AİHM, bütüncül bir bakış açısıyla konuyu ele almaktadır.

b. PAPOSHVILI / BELÇİKA KARARI İŞİĞİNDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

i. OLAYIN ÖZETİ

Gürcistan asıllı Bay Giorgi Paposhvili, 23 Temmuz 2010 tarihinde, Belçika'ya karşı başvurusunda, Gürcistan'a sınır dışı edilmesinin AİHS madde 2, 3 ve AİHS madde 8 kapsamında korunan haklarının ihlal edileceği ileri sürmüştür. Başvurucu, 1958 doğumlu olup, Brüksel'de yaşamaktadır.

25 Kasım 1988 tarihinde, İtalya üzerinden Belçika'ya eşi ve eşinin çocuğu ile birlikte giriş yapmış olup; aile 1999 ve 2006 yılları arasında Belçika'da iki çocuk sahibi olmuştur.

Başvurucu, 1998 yılında Belçika'ya iltica başvurusunda bulunmuş ancak bu talep reddedilmiştir. 1999'da sahte kimlikle yapılan ikinci

iltica başvurusu da parmak izi kontrolü neticesinde tespit edilince reddedilmiştir. Mülakatlarda başvurunun eşinin Belçika'ya Almanya üzerinden giriş yaptıklarını belirtmesiyle birlikte Dublin Tüzüğü (Avrupa Birliği, Dublin III Tüzüğü, 2013) işletilmiş, Almanya ve İtalya arasında yetki devri girişimleri yapılmıştır. Sonuç olarak İtalya, başvuru sahiplerinin sorumluluğunu üstlenmiştir. Ancak başvuru sahipleri hiçbir zaman İtalya'ya gönderilmemiştir.¹

Belçika, başvuru sahiplerinin ağır suçlar işlemiş olması ve kamu düzenini tehdit etmesi gerekçesiyle Gürcistan'a sınır dışı edilmesine dair 2007 yılında sınır dışı etme kararı vermiştir. Başvuru sahibi ve eşi hakkında, 1998-2007 yılları arasında Belçika'da pek çok suçtan (hırsızlık, tehdit ve şiddet içeren soygun, maddi kazanç elde etmek amacıyla kurulan suç örgütüne katılma vb.) mahkûmiyet kararı bulunmaktadır.

Paposhvili, istisnai durumlara dayanarak Belçika'da iki kez "ülkede kalma" başvurusunda bulunmuştur. 2000 yılında yaptığı ilk başvuruda, tüberküloz tedavisi sebebiyle sağlık sorunu olduğunu ve sıkı aile bağları sebebiyle Belçika'da bulunmak istediğini öne sürmüştür.

2004 yılında hastalığın tedavi edildiği belirtilerek başvurunun amacının kalmadığı gerekçesiyle red kararı verilmiştir.

Paposhvili tarafından 2004 yılında yapılan ikinci başvuruda ise; ailevi bağlar, sağlık durumu ve entegrasyon (sosyal uyum sağlanması) iddiasında bulunulmuştur. Bu başvuru yeterli istisnai gerekçelerin bulunmamasından hareketle reddedilmiştir. Yabancılar Dairesi ve Temyiz mahkemeleri, başvuru sahiplerinin bu yöndeki taleplerini; yasal ikametinin bulunmaması, kamu düzenini ihlal etmesi ve tıbbi durumunun aciliyet taşıması gerekçeleriyle reddetmiştir.

Esasen başvuru sahiplerinin iki farklı ve ciddi hastalığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki tüberküloz olup,

tedavi gördüğü ilk dönemlerde sağlık raporlarıyla belgelenmiştir. AİHM tarafından titizlikle önem verilen ikinci hastalığı ise kronik lenfosittik lösemi hastalığıdır. Bu hastalık daha sonra ortaya çıkmış olup, hayati risk taşıyan ciddi bir hastalık olarak nitelendirilmektedir.

Başvuru sahibi 2007 yılında lösemi tedavisine Gürcistan'da erişemeyeceği gerekçesiyle; Belçika Yabancılar Yasası'nın 1980 yılındaki metnin ilgili "9ter maddesi" dahilinde ciddi sağlık sorunları olan üçüncü ülke vatandaşlarına, ülkelerinde uygun ve erişilebilir tedavi imkanının sağlanması durumunda Belçika'da ikamet izni başvurma hakkı tanınmasına ilişkin düzenlemeyi öne sürerek, ikamet izni başvurusunda bulunmuştur. Bu değerlendirmede başvuru sahibi hakkında halihazırda sınır dışı etme kararı verildiği ve ağır suçlar işlemesi nedeniyle kamu düzenini tehdit ettiği gerekçesine dayanılarak, talep reddedilmiştir. Yabancılar Temyiz Kurulu da başvuru sahiplerinin subjektif koşuluna ilişkin sağlık değerlendirmesi yapmamış olup; başvuru sahiplerinin ağır suçlar işlemesi nedeniyle bu madde korumasından yararlanamayacağını belirtmiştir. Bunun yanında başvuru sahibi hakkında verilmiş olan sınır dışı etme kararının fiilen uygulanabilir bir sınır dışı etme riski barındırmamasından cihetle, tedavinin kesilmesi riskinin varsayımsal olduğu aktarılmıştır.

Başvuru sahibi "9ter" başvurusunun yanında, eşzamanlı olarak "9bis" kapsamında başka bir oturma başvurusu yapmıştır. 1998 yılından beri Belçika'da bulunduğunu, eşi ve çocukları ile kurulu bir aile hayatının olduğunu, çocuklarının Belçika'da doğduğunu, ciddi sağlık sorunu bulunduğu ve Gürcistan'a sınır dışı edilmesinin tıbbi ve sosyal olarak kendisini yalnız ve savunmasız hale getireceğini ileri sürmüştür. Bu başvuru da kamu düzeni gerekçesi ile kamu yararının korunmasının öncelikli olduğu savından hareketle reddedilmiştir.

Bu red kararına karşı başvuru sahibi Yabancılar Temyiz Kuruluna iptal ve yürütmenin durdurulması talebiyle başvurmuştur. AİHS madde 2, madde 3 ve madde 8 kapsamında korunan haklarının ihlal edileceğini öne sürmüştür. Paposhvili; Gürcistan'da

¹ Başvuru sahiplerinin eşinin hamileliği, çocuklarının sağlık durumları nedeniyle süreç sürekli olarak ertelenmiştir.

hastalığına dair tıbbi bakımın olmayışı nedeniyle yaşamının tehlike altına olacağını, uygun tedaviden mahrum kalması durumunda ağır insanlık dışı muamele olacağını ve eşi ile çocuklarından kalıcı olarak ayrılacak olmasının, aile hayatına ciddi bir müdahale oluşturacağını ileri sürmüştür. Başvurucu çocuğun üstün yararı ilkesine de dayanmıştır.

Mahkeme sürecine dair ilk duruşma 2010 yılında olmasına karşın bu tarih sürekli olarak ertelenmiştir. 2010 yılında Paposhvili, AİHM’e başvurarak tedavisine erişemeyeceği ve kısa sürede öleceği gerekçesiyle tedbir talebinde bulunmuştur. AİHM bu talebi kabul ederek, Bekçika’ya 2010 tarihli sınır dışı etme kararının uygulanmamasını tavsiye etmiştir. Bu karardan sonra halihazırda geri gönderme merkezinde bulunan başvuru serbest bırakılmıştır. Başvurucuya ülkeden ayrılması için terke davet süresi tanınmıştır. Başvurucu, birkaç kez süre uzatma talebinde bulunmuş olup; 2011 yılında yapmış olduğu uzatma talebine cevap alamamıştır. 2012’de başvuru hakkında derhal icra edilmek üzere sınır dışı etme kararı verilmiştir.

ii. AİHM DEĞERLENDİRMESİ

AİHM, başvuruunun Gürcistan’a sınır dışı edilmesi halinde iddia ettiği gerçek risklerin bulunup bulunmadığını incelerken; başvuruunun kişisel ve ailevi durumuna ve gönderileceği ülkedeki güncel koşullarda tedaviye erişim imkânının bulunup bulunmadığına odaklanmıştır. AİHM’nin 5 yargıçtan oluşan dairesi, 17 Nisan 2014 tarihli kararında, Paposhvili’nin sınır dışı edilmesine ilişkin hususu AİHS madde 2, madde 3 ve madde 8 kapsamında ihlal olarak değerlendirmemiştir. Başvurucu bu karardan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtüzüğü’nün 43. maddesi uyarınca 3 ay içinde Büyük Daire’ye sevk talebinde bulunmuştur. AİHM Büyük Daire Temyiz Kurulu, başvuruunun talebini “ciddi bir mesele” olarak görmüş olup, dosyayı Büyük Daire’ye sevk etmiştir. 17 yargıçtan oluşan Büyük Daire, önceki kararı bozarak yabancınn sınır dışı edilmesi halinde karşılaşıcağı risklerin yeterince incelenmediğine hükmetmiştir. Bu karar ile Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlaline dair yeni ve daha geniş bir yorum geliştirilmiştir.

1. AİHS MADDE 2 VE MADDE 3 KAPSAMINDA DEĞERLENDİRME

a. 17 NİSAN 2014 TARİHLİ KARAR

Mahkeme, bir kişinin doğal olarak gelişen fiziksel veya zihinsel hastalığının, yetkili makamların sorumluluğundaki koşullar nedeniyle ağırlaşması hâlinde, durumu AİHS madde 3 ihlali olarak görebilmektedir. AİHM’e göre, yabancınn her ciddi hastalığı sınır dışı etmeye engel oluşturmamaktadır. Mahkeme, “çok istisnai insani durumlar” söz konusu olduğunda yabancınn sınır dışı edilmesinin 3. madde kapsamında ihlal oluşturacağını aktarmaktadır.

Başvuruunun subjektif durumu göz önüne alındığında Mahkeme, kronik lenfosittik lösemi hastalığına dair Gürcistan’da bazı ilaçlar bulunsa da herkesin bu ilaca erişemeyeceğini belirtmiştir. Ancak, başvuruunun Gürcistan’da bir kardeşinin bulunması ve arsasının olmasının kendisini tamamen desteksiz bırakmayacağını ifade etmiştir. Bu bilgiler çerçevesinde AİHM’e göre, hastalığının kontrol altında olması sebebiyle başvuruunun seyahat yapmasında sakınca bulunmamaktadır. Belçika’nın vermiş olduğu tıbbi bakım yardımı desteğinin sürekli devam etme yükümlülüğü anlamına gelmeyeceğini de göz önünde bulunduran Mahkeme, Paposhvili’nin durumunun 3. madde için aranan ağır insani eşiği karşılamadığını belirtmiştir. Nitekim subjektif koşullar dâhilinde yabancınn seyahat edebilecek olması ve yaşamının acil tehlike altında olmamasından hareketle 2. ve 3. maddenin ihlal edilmediğine karar verilmiştir.

b. 13 ARALIK 2016 TARİHLİ BÜYÜK DAİRE KARARI

13 Aralık 2016 tarihli ilgili karar, yabancınn gönderileceği ülkede tedaviye erişemeyeceği durumda hak ihlaline uğrayacağına dair anlayışı genişletmektedir.

Mahkemenin daha önce değerlendirdiği N/Birleşik Krallık davasında, (N / Birleşik Krallık, 2008) genel yarar ile kişinin temel hak ve

özgürlüklerinin korunmasındaki hassas ve adil dengenin önemi vurgulanmaktadır. N. / Birleşik Krallık davası ve sonrasında, 3. maddenin ihlali yönündeki yaklaşım yalnızca ölümün yakın olduğu durumlarla sınırlı tutulmuş; bu da ciddi şekilde hasta olup henüz ölümcül durumda olmayan kişilerin korunmasını engellemiştir. Mahkeme, uzun yıllar boyunca yalnızca yaşamın son evresine gelmiş hastaların sınır dışı edilmeleri halinde, çok istisnai koşullarda 3. madde kapsamına girebileceğine hükmetmiş; bu yaklaşım, ciddi ve ilerleyici hastalıklara sahip ancak henüz terminal aşamada olmayan bireyleri bu korumanın dışında bırakmıştır. Büyük Daire, 13 Aralık 2016 tarihli Paposhvili kararıyla birlikte 3. madde uygulamasını genişletmiştir.

AİHM değerlendirmesinde, çeşitli kıstaslara dayanmıştır. Bu kıstaslardan ilki, başvurunun ciddi bir hastalık nedeniyle tedavi görmekte olmasıdır. Yabancıların gönderileceği ülkede uygun bir tıbbi tedavi imkânının olmaması ve fiilen bu tedaviye erişilememesi durumu ise ikinci kıstastır. Üçüncü kıstas ise başvurunun sınır dışı edilmesi durumunda, sağlık durumunun ciddi, hızlı ve geri döndürülemez biçimde kötüleşecek olması, şiddetli acı çekecek veya yaşam beklentisinin anlamlı biçimde düşecek olmasıdır. Söz konusu üç kıstasın ele alındığı değerlendirmede, bu şartların birlikte gerçekleştiği hallerde başvurunun ölüm eşiğinde olma şartı olmaksızın 3. madde ihlalinin doğabileceği belirtilmiştir.

Mahkeme, somut davada başvurunun iddialarına dair Belçika'nın etkili ve güncel bir araştırma yapmadığını belirtmiştir. Başvurunun sınır dışı edileceği ülkede tedavisine devam edip edemeyeceğine ilişkin konunun somut olarak değerlendirilmediğini vurgulamıştır. Başvurunun "9ter" başvurusu da suç geçmişi nedeniyle reddedilirken, sağlık durumuna dair esaslı incelemelere yer verilmemiştir.

AİHM, somut olayı 3. madde kapsamında ele almış olup ayrıca yaşam hakkı kapsamında değerlendirme yapmaya gerek görmemiştir.

Anılan gerekçelerle, başvurunun sağlık durumu ve Gürcistan'daki tedaviye erişim durumu hakkında iç hukuk yollarında yeterli değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Başvurucu 7 Haziran 2016 tarihinde, karar verildiğinde hayatta değildir. Bu sebeple, Mahkeme başvuruya ilişkin ihlal tespit etmekle birlikte tazminat kararı vermemiştir.

2. AİHS MADDE 8 KAPSAMINDA DEĞERLENDİRME

a. 17 NİSAN 2014 TARİHLİ KARAR

Başvurucu, Gürcistan'a sınır dışı edilmesinin ve hakkında verilen 10 yıllık ülkeye giriş yasağının, Belçika'da yaşayan eşi ve üç çocuğundan ayrılmasına yol açacağını ileri sürmektedir. Bu durumu, özel hayat ve aile hayatına saygı hakkının özüne dokunacak ciddi bir müdahale olarak görmektedir. Başvurucunun ailesi Belçika'da yasal oturma hakkına sahip olmasına karşın, başvurunun Belçika'da hiçbir zaman oturma izni olmamıştır.

Hükümet, başvurunun işlediği ağır suçlar sebebiyle uzun süre cezaevinde kaldığını ve bu sürecin de aile hayatını olumsuz etkilediğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Hükümet, başvurunun Belçika'daki varlığının her zaman geçici olduğunu ifade etmiş ve Gürcistan'a dönmeye engel bir durumun olmadığını aktarmıştır.

AİHM değerlendirmesinde, başvurunun Belçika'da kalıcı bir yasal statüsünün bulunmadığı, ailesiyle birlikte yaşamasının hapis cezaları nedeniyle sürekli olarak kesintiye uğradığı ve sınır dışı edilmesinin kamu düzeni gerekçesiyle haklı görülebileceğinden hareketle yabancıların sınır dışı edilmesinin özel hayat ve aile hayatına orantısız bir müdahale teşkil etmeyeceğine karar vermiştir.

b. 13 ARALIK 2016 TARİHLİ BÜYÜK DAİRE KARARI

13 Aralık tarihli Büyük Daire kararı, 17 Nisan 2014 tarihli karardan daha farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Büyük Daire kararında AİHM, Belçika’nın başvuruçunun özel ve aile hayatının korunmasına ilişkin pozitif yükümlülüklerini dikkate almıştır.

AİHM, yaptığı değerlendirmelerde Devletin bireyin menfaatleri ile toplumun genel çıkarları arasında adil bir denge kurmak zorunda olduğunu ve bu dengenin, kişilerin subjektif durumlarına göre farklılık gösterebileceğini hatırlatmıştır. Mahkeme, Belçika makamlarının başvuruçunun sağlık durumunu da dikkate alarak ailesine olan bağımlılığını değerlendirmesi gerektiğini belirtmiştir. Mevcut somut olay bağlamında, başvuru hakkında verilen sınır dışı etme kararının uygulanması hâlinde, Hükümetin başvuruçunun ailesinin de onunla birlikte Gürcistan’a dönmelerinin makul olarak beklenip beklenemeyeceğini değerlendirmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak, başvuruçunun sağlık durumu nedeniyle ailesine ne ölçüde bağımlı olduğuna ilişkin hiçbir değerlendirme yapılmamış olması ve ailesinin onunla birlikte ülkesine dönmelerinin makul olup olmayacağının dikkate alınmaması nedeniyle, sınır dışı etme işleminin uygulanmış olması hâlinde AİHS madde 8’in ihlal edilmiş olacağına hükmedilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, uluslararası mülteci hukukunun temel taşlarından biri olan geri göndermeme (non-refoulement) ilkesini, hem uluslararası hukuk hem de ulusal hukuk bağlamında ele almış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin konuya ilişkin içtihatları ışığında yeniden değerlendirmiştir.

Öncelikle 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan geri göndermeme ilkesinin hukuki niteliği, kapsamı ve taraf devletlere yüklediği pozitif yükümlülükler incelenmiştir. Bu bağlamda, özellikle

Sözleşme’nin 33. maddesi uyarınca, bir mültecinin ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle hayatı ya da özgürlüğü tehlikede olacaksa, bu kişinin sınır dışı edilemeyeceği açıkça vurgulanmıştır. Ardından, geri göndermeme ilkesi, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde incelenmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın en kritik ve özgün yönlerinden biri, AİHM’in geri göndermeme ilkesine ilişkin içtihatlarının ele alınması ve Paposhvili / Belçika davasının ayrıntılı biçimde incelenmesidir. AİHM’in 17 Nisan 2014 tarihli Daire kararında Mahkeme, başvuruçunun sağlık durumu nedeniyle sınır dışı edilmesinin AİHS’nin 2., 3. ve 8. maddeleri kapsamında ihlal teşkil etmediğine hükmetmiştir. Ancak başvurunun Büyük Daire’ye taşınmasıyla birlikte 13 Aralık 2016 tarihli karar ile Mahkeme önceki içtihadından ayrılmış ve önemli bir yön değişikliği yapmıştır. Büyük Daire, başvuruçunun sınır dışı edilmesi halinde uğrayacağı sağlık riski ile ilgili iç hukuk mercilerinin etkili bir değerlendirme yapmadığını tespit ederek, AİHS m. 3 ve m. 8’in ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu kararla birlikte, geri göndermeme ilkesi bakımından artık yalnızca ölüm eşiğinde olmak değil, ciddi, hızlı ve geri döndürülemez nitelikte sağlık durumunun kötüleşme riski ile karşı karşıya olunması da koruma alanına dahil edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, geri göndermeme ilkesinin yalnızca sığınma hakkı veya mülteci statüsü ile sınırlı olmadığını; insan haklarına dayalı daha geniş bir koruma rejimi çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Özellikle AİHM’in Paposhvili kararı ile birlikte, devletlerin sınır dışı etme işlemlerinde bireylerin özel durumlarını titizlikle inceleme yükümlülüğü bulunduğu ve bu yükümlülüğün yalnızca yaşam hakkı ya da işkence yasağı kapsamında değil, aynı zamanda aile hayatına saygı hakkı gibi diğer haklar üzerinden de değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür. Bu itibarla, geri göndermeme ilkesine ilişkin yorumların evrensel insan hakları ilkeleri ile bütüncül biçimde

yeniden düşünülmesi gerektiği yönünde güçlü bir gereklilik ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye, Başvuru No. 30471/08, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (22 Eylül 2009).
- Aoulmi v. Fransa, Başvuru No. 50278/99, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (17 Ocak 2006).
- D. v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 30240/96, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2 Mayıs 1997).
- Dost, S. (2014). Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde ülkemizdeki Suriyeli sığınmacıların hukuki durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 27–69.
- Ekşi, N. (2021). *Yabancılar hukukuna ilişkin temel konular* (4. baskı). Beta Yayınları.
- Feller, E., Türk, V., & Nicholson, F. (Eds.). (2003). *Refugee protection in international law: UNHCR's global consultations on international protection*. Cambridge University Press.
- Gilbert, J. (2001). On the history of the international protection of refugees. *International Review of the Red Cross*, 83(843), 727–737. <https://doi.org/10.1017/S1560775500118895>
- Goodwin-Gill, G. S. (1988). Non-refoulement and the new asylum seekers. *Virginia Journal of International Law*, 26, 897–907.
- Goodwin-Gill, G. S. (2002). Challenges to protection. *International Migration Review*, 36(1), 134–138. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2002.tb00075.x>
- Güner, N. Ö. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin mültecilerin hakların korunmasındaki rolü. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 209–224.

Hathaway, J. C. (2005). *The rights of refugees under international law*. Cambridge University Press.

Hilal v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 45276/99, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2001), para. 60.

Kennedy, D. (1986). International refugee protection. *Human Rights Quarterly*, 8(1), 9–10. <https://doi.org/10.2307/762173>

Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye, Başvuru No. 46827/99 ve 46951/99, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire Kararı (4 Şubat 2005), para. 67.

N. v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 26565/05, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (27 Mayıs 2008).

Paposhvili v. Belçika, Başvuru No. 41738/10, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (17 Nisan 2014).

Paposhvili v. Belçika [BD], Başvuru No. 41738/10, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Daire Kararı (13 Aralık 2016).

Soering v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 14038/88, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (7 Temmuz 1989).

Vilvarajah ve Diğerleri v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (30 Ekim 1991).

Mevzuatlar

- 1933 Mültecilerin Uluslararası Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi. (1933). 28 Ekim 1933 tarihinde Cenevre'de imzalanmıştır. Milletler Cemiyeti Antlaşma Serisi, Cilt 159, s. 199.
- 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi. (1951). 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşma Serisi, No. 189, s. 137.
- 1967 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol. (1967). 31 Ocak 1967 tarihinde New York'ta kabul Birleşmiş Milletler Antlaşma Serisi, No. 8791.

- Geri göndermeme ilkesi kapsamında yabancının sağlık hizmetine erişemeyeceği ülkeye gönderilmemesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Paposhvili / Belçika kararı (41738/10) incelemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü. (2023).
Strasbourg: Avrupa Konseyi.
https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_tur.pdf

Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). *Resmî Gazete*,
29153, 22 Ekim 2014.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013).
Resmî Gazete, 28615 (mükerrer), 4 Nisan 2013.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The principle of non-refoulement stands at the intersection of international refugee law and human rights law. It prohibits the expulsion, deportation, or return of a person to a country where they would face threats to life, torture, inhuman or degrading treatment, or other serious rights violations. Its origins can be traced back to the post-World War era, where the plight of forcibly displaced populations revealed the necessity of a legal safeguard preventing forced return to persecution. Codified in **Article 33 of the 1951 Geneva Convention** and later expanded through the **1967 Protocol**, non-refoulement has evolved from a refugee-specific principle into a **universal standard of protection** applicable to all foreigners at risk.

The European Court of Human Rights (ECtHR) has played a central role in shaping this evolution. Earlier jurisprudence, such as *Soering v. UK* (1989) and *D. v. UK* (1997), emphasized the risk of torture, inhuman or degrading treatment under **Article 3 of the ECHR**. However, until the *Paposhvili v. Belgium* judgment in 2016, the Court's approach largely confined protection to **"very exceptional cases"**, such as individuals in the final stages of terminal illness. The Paposhvili case marked a significant departure, broadening the scope to cover individuals whose removal would result in a **serious, rapid, and irreversible decline in health**, even if they were not terminally ill. This article critically examines the judgment and its implications for the future of deportation practices under the principle of non-refoulement.

2. Method

This research is based on a **doctrinal analysis of international, regional, and national legal sources**, combined with an in-depth review of ECtHR jurisprudence. The **1951 Geneva Convention**, the **1967 Protocol**, and the **Law on Foreigners and**

International Protection (LFIP, 2013) are used as primary legal sources. A comparative analysis of key ECtHR decisions—including *Soering v. UK*, *Vilvarajah v. UK*, *N. v. UK*, and *Aoulmi v. France*—was conducted to trace the progression of the Court's reasoning. Special focus was given to the **Paposhvili v. Belgium** case, analyzed in detail with reference to both the Chamber judgment (2014) and the Grand Chamber judgment (2016).

3. Findings

The findings show that *Paposhvili* introduced a **threefold test** to determine whether removal would violate Article 3:

1. Whether the applicant is suffering from a **serious illness** requiring medical treatment,
2. Whether the **receiving state provides adequate and accessible treatment**,
3. Whether removal would result in a **serious, rapid, and irreversible deterioration** in health, causing intense suffering or a significant reduction in life expectancy.

This approach expands the scope of Article 3 protection beyond those at the point of death. Importantly, the Court clarified that states are under a **positive obligation** to:

- Carry out an **individualized and up-to-date medical assessment**,
- Conduct a **thorough investigation** into treatment facilities in the receiving country,
- Ensure that removal does not undermine the applicant's **dignity or family life** under Article 8 of the ECHR.

The case also highlights a shift from a **restrictive humanitarian exception** towards a **rights-based framework**, placing stronger responsibilities on states in deportation procedures. In addition, the judgment underscores the interdependence between the **right to health, the right to family life, and human dignity**, suggesting that non-refoulement should be interpreted holistically.

4. Conclusion

This study contributes to the literature by demonstrating that *Paposhvili v. Belgium* represents a turning point in the ECtHR’s approach to medical deportation cases. The ruling reinforces that non-refoulement is not merely a refugee law principle but a **general human rights guarantee**, applicable to all foreigners facing serious health risks upon removal.

The implications are twofold:

1. **For states**, it requires more rigorous procedures, including transparent decision-making and fair assessments of medical evidence.

2. **For international law**, it signals a broader interpretation of Article 3, aligning the ECHR with evolving human rights standards.

The findings also suggest policy recommendations:

- Integration of seriously ill migrants into **national health and social security systems**,
- Establishment of **independent medical review mechanisms** in deportation cases,
- Enhanced **transparency and accountability** in administrative and judicial review procedures.

In sum, the Paposhvili judgment demonstrates that the protection of vulnerable individuals must go beyond narrow humanitarian exceptions and reflect the **core values of dignity, equality, and human rights**.

- Geri göndermeme ilkesi kapsamında yabancının sağlık hizmetine erişemeyeceği ülkeye gönderilmemesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Paposhvili / Belçika kararı (41738/10) incelemesi

Makale Bilgileri	
Hakem Değerlendirmesi	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Etik Kurul İzni	Çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Yazarların Katkı Oranı	Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.
Çıkar Çatışması	Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Finansal Destek	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Yapay Zekâ Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır.

Article Information	
Peer-review	Two Outside Referees / Double-Sided Blinding
Ethical Statement	In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed.
Similarity Scanning	This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No plagiarism detected.
Ethics Committee Permission	The study does not require ethics committee approval.
Author Contributions	The authors’ contribution rates in the study are equal.
Conflict of Interest	There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.
Financial Disclosure	No external funding was used to support this research.
Copyright & License	Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.
Artificial Intelligence Statement	No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.